

SVENSKA
FORNMINNESFÖRENINGENS
TIDSKRIFT.

ELFTE BANDET.

1:a häftet.

INNEHÅLL:

	Sid.
MONTELIUS, OSCAR, Ett i Sverige funnet fornitaliskt bronskär. Bidrag till vår kunskap om handelsförbindelserna mellan Skandinavien och länderna söder härom före vår tideräknings början. Med 104 fig.	1.
BUGGE, SOPHUS, Runeinskriften paa en Guldmedaljon funden i Svarteborgs Sogn, Bohuslen. Med 1 fig.	109.
BUGGE, SOPHUS, En nyfunnen Gotlandsk Runesten. Med 1 fig.	114.
ALMGREN, OSCAR, Nyfunna brandgropar från la-Tène-tiden i Vestergötland. Med 4 fig.	125.
SCHÜCK, HENRIK, Till Lodbroks-sagan. Med 4 fig.	131.

Med detta häfte följa:

Titel och innehåll till det 10:de bandet.

Nyfunna brandgropar från la-Tène-tiden i Vestergötland.

Af

Oscar Atmgren.

Från Sverige känner man hittills ej särdeles många graffynd från järnålderns äldsta, s. k. förromerska del, som omfattar århundradena närmast före Kristi födelse.¹ Endast på Öland och Gotland äro sådana fynd anträffade i något större antal. Bland de få man känner från fastlandet äro kanske de märkligast de, som för omkring 20 år sedan upptäcktes vid Södra Lund i Flistads socken nära Linköping.² Där fann man nämligen för första gången i Sverige till tiden fullt bestämbara grafvar af den egendomliga art, som i Danmark kallas »Brandpletter», i Tyskland »Brandgruben». Det lämpligaste svenska namnet torde vara *brandgropar*. Dessa grafvar bestå nämligen af runda gropar i marken, i hvilka man nedstjälpt rester af libbålet: de brända benbitarna, kol och aska samt ofta en och annan fornsak, som är mer eller mindre skadad af bålet's eld. Groparna äro ej särdeles stora; $\frac{1}{2}$ meters diameter torde kunna betecknas som det genomsnittliga, och djupet är mindre än vidden. Stundom täckas de af en liten stenhäll, som dock numera sällan torde vara synlig ofvan jord; och andra märken ofvan jordytan förekomma aldrig på dessa grafvar. De äro därför icke lätta att anträffa, ehuru de alltid synas förekomma samlade i större grupper till verkliga graffält.

¹ Se Montelii afhandling *Den nordiska järnålderns kronologi*, i nionde bandet af denna tidskrift.

² Se Montelius, *Månadsbladet* 1882, s. 181.

I vissa trakter af Nordeuropa har man funnit sådana graffält af brandgropar i mycket stort antal. Särskildt äro de ju bekanta från Bornholm genom amtmänd Vedels storartade undersökningar,¹ men de förekomma äfven allmänt på Fyen samt i vissa delar af Nordtyskland, särskildt i Pommern och Westpreussen. På dessa områden finnas brandgropar från hela den äldre järnåldern, så väl från dess förromerska som dess af ett starkt romerskt inflytande präglade del.

Inom Sverige hafva de ofvannämnda brandgroparna från Södra Lund i Linköpingstrakten hittills varit de enda, som innehållit fullt daterbara fornsaker.² Där hittades nämligen dels ett järnspänne på samma utvecklingsstadium som det här i fig. 1 afbildade, dels

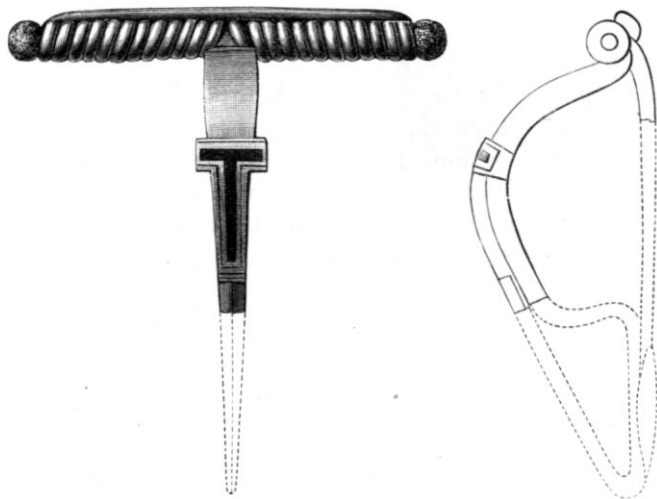

Fig. 1. Bronsspänne. Klefva Gumsegården, Vestergötland. $\frac{1}{1}$.

några rektangulära bältebeslag, bestående af järnplåtar belagda med tunna bronsbleck, i hvilka ornament äro utpressade; de likna således fig. 2 och 3 här, men äro större. Dessa föremål äro karakteristiska för Montelii andra järnåldersperiod,³ hvilken omfattar unge-

¹ Vedel, *Bornholms Oldtidsminder og Oldsager*, Köbenhavn 1886, s. 59 ff.

² Om andra fynd af hithörande art se *Månadsbladet* 1880, s. 65 och 95.

³ Se Montelii *De förhistoriska perioderna i Skandinavien* (Bihang till

färligen midten af den förromerska järnåldern i Norden (c:a 300—c:a 150 f. Kr.) och utgör den äldre delen af det kulturskede, som karakteriseras genom starkt inflytande från den mellaneuropeiska, keltiska kultur, hvilken efter en schweizisk fyndort brukar kallas la-Tène-kulturen.

I augusti 1899 påträffades i Vestergötland några brandgropar, som också visade sig tillhöra la-Tène-tiden. De upptäcktes genom en ren tillfällighet af förf. och fil. stud. N. Gärde, då vi undersökte några smärre högar från vikingatiden på ett litet graffält, beläget vid Klefva Gumsegården (eller Hjärpagården) straxt intill Kinne-Klefva kyrka på Kinnekulles sydöstra sluttning. Högarna innehöllo tämligen stora brandlager med kol, aska, brända benbitar i riklig mängd af både människor och djur samt en och annan fornsak, af vikingatidsform. Men i två af högarna påträffade vi dessutom till

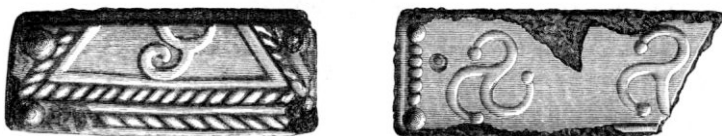

Fig. 2 och 3. Två bältebeslag af järn med bronsbeläggning.
Klefva Gumsegården, Vestergötland. ¹/₁.

vår stora öfverraskning *under* eller intill de yngre brandlagren, karakteristiska *brandgropar*, hvilka visade sig vara omkring 1000 år äldre.¹ En af dessa gropar innehöll nämligen åtskilliga fornsaker, hvilka, såsom redan blifvit antydt, visa den närmaste öfverensstämmelse med de i brandgroparna vid Södra Lund hittade. De viktigaste af dessa saker äro:

sönderbrända bitar af två likadana *bronsspännen*, hvilkas form med någon komplettering är återgifven i *fig. 1*; den T-formiga fördjupningen på bågens öfversida visar rester af grön emaljläggning;

åtskilliga rektangulära *bältebeslag* af järn och brons; de 2 bäst bevarade äro afbildade *fig. 2* och *3*; det senare är af särskildt in-

Månadsbladet 1893), plansch 14, där just två af beslagen från Södra Lund äro afbildade i *fig. 4* och *5*.

¹ Under den ena högen träffade vi 2 brandgropar, under den andra 1 säker och 1 osäker.

trasse genom det s. k. triskele-ornamentet, som är mycket karaktéristiskt för la-Tène-tiden;

en *finger링* af brons, bandformig, med ändarna upprullade till små spiralskifvor.

Dessutom hittades ytterst förmultnade bitar af ett lerkärl, som tydligen hade omslutit åtminstone en del af brandgropens innehåll, hvilket för öfrigt utgjordes af fin askartad mylla, något kol samt rätt mycket brända benbitar. Dessa hade tydligen före nedläggningen blifvit rengjorda, såsom brukar vara fallet i brandgrafvarna från bronsåldern och den äldsta järnåldern. Det hela täcktes af en liten firsidig stenhäll.

Under en annan hög, som i sitt senare brandlager bl. a. innehöll en vacker bronsnyckel från vikingatiden, träffades en brandgrop med alldeles samma anordning som den nyssnämnda, ehuru utan täckhäll. Här var mera kvar af lerkärlet, som varit af simpel form och groft, tjockt gods. Dessutom hittades bitar af ett annat ytterst litet lerkärl af finare gods. Eljest inga fornsaker.

Under samma hög låg ännu en brandgrop, men af en annan inrättning. Här fanns intet lerkärl, utan gropen var fylld af kolsvart jord, inneslutande en tät samling likaledes kolsvarta benbitar, men inga fornsaker. Gropen täcktes af en liten nästan regelbundet femsidig häll.

En brandgrop af samma slag som denna sista anträffades slutligen på en annan punkt af det lilla graffältet. Detta bestod ej blott af högar, utan ock af några ringformiga stensättningar med slät mark inom. Vid försöksgräfning i en af dessa anträffades en del obrända människoben utan någon ordning; det var tydligen en rubbad skelettgraf. En af denna grafs kantstenar ådrog sig uppmärksamheten därigenom, att den ej som de öfriga var kullrig eller spetsig, utan utgjordes af en flat häll, nu till största delen öfverväxt af grästorfven. Då denna häll, som var rätt stor (80 × 70 cm.), upptogs, fanns därunder en brandgrop, fylld af svart jord och svarta benbitar, och här hittades också en fornsak af stor vikt, nämligen det i *fig. 4* afbildade järnspännet. Detta är af en senare typ än *fig. 1* och tillhör slutet af la-Tène-tiden, Montelii period 3.

Huruvida den skillnad i anordningen, som förefinnes mellan de två genom fornsaksfynd daterade af de här funna brandgroparna, beror på en tillfällighet eller varit karaktéristisk för de två olika

perioderna, kan naturligtvis först genom vidare fynd afgöras.¹ Troligen finnas på platsen ännu åtskilliga brandgropar; genom fortsatta undersökningar torde alltså kunna erhållas många flere upplysningar om Vestergötlands kultur för omkring 2000 år sedan.

Ett litet bidrag af speciellt intresse till kännedomen om denna kultur återstår ännu att nämna bland resultatet af fjolårets undersökningar. Då vi genomletade den först beskrifna brandgropen, den innehållsrikaste af alla, uppmärksammade hr Gärde en liten kolsmula af egen form, som vid närmare påseende befanns vara ett förkolnadt *sädeskorn*. Detta korn har sedermera den framstående specialisten på detta område, assistenten vid det danska Nationalmuseet G. Sarauw godhetsfullt undersökt. Han har förklaradt det tillhöra den varietet af sädesslaget korn, som kallas »naket», hvilket numera föga eller alls icke odlas i Norden, medan det ofta förekommer här i förhistoriska fynd. Så t. ex. är det funnet i Kungshögarna vid Gamla Upsala.

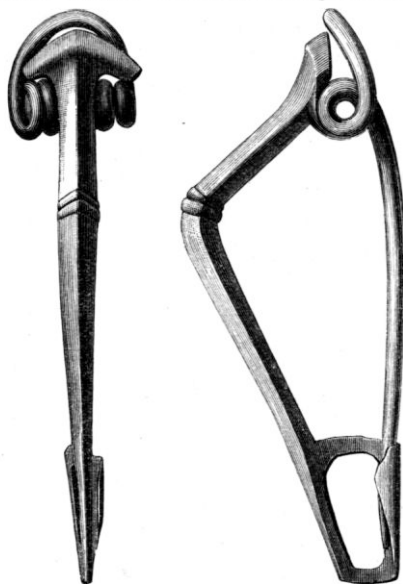

Fig. 4. Järnspänne. Klefva Gumsegården Vestergötland. 1/1.

Det torde knappast vara en tillfällighet, att båda de daterbara graffält af brandgropar vi nu känna från Sverige, härröra från la-Tène-tiden. Ty om denna grafform i vårt land varit använd under en lika lång tid som t. ex. på Bornholm, skulle vi säkerligen känna minst lika talrika exempel därpå från Sverige som från den sist-

¹ Att denna skillnad icke är tillfällig, därför talar i hög grad förhållandet på Bornholm, där enligt Vedel, o. a. st. sid. 115, endast i de äldsta brandgroparna förekommer ett lerkärl omslutande graffinnehållet.

nämnda lilla ön. Men om brandgropar anlagts hos oss endast under la-Tène-tiden, så vore lätt förklarligt, att de hittills så sällan uppmärksammats. Ty just den äldsta järnålderns grafvar bruka här i Norden i allmänhet vara fattiga på fornsaker; på Bornholm t. ex. äro denna periods brandgropar betydligt fattigare än de senare.¹

Brandgroparna, som ju ej äro utmärkta ofvan jord, åtminstone ej på något i ögonen fallande sätt, kunna naturligtvis endast genom en tillfällighet anträffas. Och den tillfälligheten lär ej ofta kunna bli af det slag, som här ofvan skildrats; utan i regeln göras naturligtvis dylika fynd vid arbeten för jordens uppodling. Och då må den ej sakkunnige hittaren vara ursäktad, om han ej fäster någon vidare vikt vid dessa torftigt utseende fornlämningar, som i regeln innehålla endast kol och benbitar, stundom grofva krukskärfvor och i bästa fall några mer eller mindre skadade metallsaker af här beskriifna slag, hvilka ju ej för vanliga ögon te sig så synnerligen märkvärdiga.

Men för den svenska fornforskningen hafva fynd af detta slag just genom sin stora sällsynthet det allra största intresse. Därför har det ock ansetts lämpligt att genom en kortfattad beskrifning af de nu funna brandgroparna i denna tidskrift fästa svenska fornminnesvänners uppmärksamhet på denna art af fornlämningar, för den händelse dylika skulle påträffas inom deras räckhåll. Här är ett af de många fall, där fackarkeologerna icke kunna komma långt utan kraftig medverkan af den för våra fornminnen intresserade allmänheten.²

¹ Vedel o. a. st. sid. 64.

² Anmälan om fynd af brandgropsliknande fornlämningar mottagas med största tacksamhet af Svenska fornminnesföreningens sekreterare.